

Bachelorscriptie:
Antigonos Monophthalmos
Beeld en Beeltenis

Geschreven door: Roland Abbing
Studentnummer: s4379500
Begeleider: Mevr. dr. N. de Haan
Inleverdatum: 15 januari 2017

Inhoudsopgave:

Voorwoord:	2
Inleiding:	3-7
Hoofdstuk I: de tijd van de diadochen.	8-13
Hoofdstuk II: het beeld van Antigonos.	14-20
Hoofdstuk III: machtsrepresentatie van Antigonos.	21-26
Conclusie:	27-28
Appendices:	
Munten:	29-31
Kaarten:	32-33
Tijdslijn:	34-35
Bibliografie:	36-37

Voorwoord:

Aangezien dit werkstuk over Antigonos Monophthalmos gaat, heb ik ervoor gekozen om de Griekse namen en plaatsnamen ook op Griekse wijze te schrijven. Er zijn echter enkele uitzonderingen gemaakt. Namen van bevolkingsgroepen, eigennamen en geografische benamingen, waarvan de spelling zo algemeen is geaccepteerd, zoals Macedoniër, Alexander de Grote en Egypte, hebben hun Latijnse vorm gehouden.

Het Griekse Aeguptos kan mogelijkwerwijs voor verwarring zorgen. Voor de eigennaam Alexander is het handig, omdat de Griekse spelling, Alexandros, voor zijn jonge zoon Alexander IV gebruikt kan worden. Tot slot is het vervangen van de Latijnse C door de Griekse K, bij bijvoorbeeld de Makedoniërs en Seleukiden, mijns inziens overdreven.

Rest mij nog in dit voorwoord mevrouw dr. N. de Haan te bedanken voor haar uitstekende en zorgvuldige begeleiding bij de totstandkoming van dit werkstuk.

Inleiding:

De hellenistische periode heeft tot op heden niet te klagen gehad over wetenschappelijke belangstelling. Veel van die belangstelling ging echter uit naar de bekendste historische figuur uit deze periode, namelijk Alexander de Grote. Voor de diadochen (letterlijk: 'opvolgers') is over het geheel genomen veel minder aandacht. Voor de periode na de diadochen, het tijdperk van de hellenistische koninkrijken van bijvoorbeeld de Ptolemaeën en Seleuciden, is in de geschiedwetenschap juist weer meer interesse.

In de oudheid was er voor de periode van de Diadochenoorlogen wel belangstelling. Verschillende antieke auteurs, zowel Grieken als Romeinen, schreven over de diadochen. Ploutarchos, die leefde tussen 40 en 120 n.Chr., vergeleek in zijn *Bioi Paralleloi* verschillende diadochen met beroemde Romeinen. Ook in het werk van Diodoros Sikeliotes, die leefde tussen circa 90 en 30 v.Chr., de *Bibliothekè Historikè*, is er grote aandacht voor de hellenistische periode en de Diadochenoorlogen. Ook Romeinen schreven werken over de diadochen. Arrianos, die leefde tussen 89 en 146 n.Chr., en Justinus, die in de tweede of derde eeuw n.Chr. leefde, schreven beiden over Alexander de Grote en zijn opvolgers.¹ Helaas is een groot gedeelte van hun werk over de diadochen verloren gegaan. Er moet wel worden vermeld dat alle auteurs, zoals te zien aan hun geboortedata, pas eeuwen na de gebeurtenissen hun werken schreven. Zij baseerden zich voor een groot gedeelte op teksten die waren geschreven in de tijd van de diadochen, maar die de tand des tijds niet hebben doorstaan.

Het is van belang de tijd van de diadochen ook heden ten dage niet te vergeten. Zij stonden immers voor de opgave waar Alexander de Grote door zijn vroege dood nauwelijks aan toe was gekomen, namelijk consolidatie. Alexander had een wereldrijk veroverd, zijn veroveringstochten hadden hem en zijn Macedonische generaals vanaf de Hellespont tot aan de Indus gebracht. Het behoeft geen verdere uitleg dat in dat gigantische gebied verschillende volkeren met eigen gebruiken leefden.

Die consolidatie was echter niet vanzelfsprekend. Op papier zouden de diadochen dan ook hun gebieden en bijbehorende macht teruggeven zodra de wettige erfgenaam Alexandros, de zoon van Alexander, meerderjarig zou worden. Alexandros, geboren in 323 v.Chr., kon echter nog nauwelijks lopen toen de diadochen elkaar al in de haren vlogen om zoveel mogelijk macht te vergaren. Uit die machtsstrijd kwam Antigonos Monophthalmos (de Eénogige) als een van de grootste overwinnaars naar voren. Zijn rijk bestreek op het hoogtepunt het gebied tussen de Hellespont en de Indus.²

¹ Arrianos, *Anabasis Alexandrou*; Justinus, *Historiarum Philippicarum T. Pompeii Trogi Libri XLIV*.

² Richard Billows, *Antigonos the One-Eyed and the creation of the Hellenistic State* (Californië, 1990), 185.

In de moderne geschiedschrijving over de beroemde hellenistische dynastieën, zoals de Ptolemaeën en Seleuciden, wordt er pas over consolidatie gesproken na de vijfde en laatste Diadochenoorlog die plaatsvond tussen 280-275 v.Chr.³ Hiermee wordt de periode van consolidatie tussen 323-301 v.Chr. overgeslagen, in deze periode waren er ook duidelijke elementen van consolidatie te zien. Om de nog jonge rijken te versterken riepen de diadochen zich één voor één uit tot koning. Voor het hellenistisch koningschap speelde beeldvorming een belangrijke rol.⁴ Een van die hellenistische koningen, de eerder genoemde Antigonos Monophthalmos zal centraal staan in dit werkstuk. Het beeld dat Antigonos in zijn regeerperiode over zichzelf creëerde zal aan de hand van munten, inscripties, beeldende kunst en de antieke teksten worden geanalyseerd.

Om dit beeld nauwkeurig te kunnen analyseren zijn enkele stappen noodzakelijk. Ten eerste is het van belang de context te schetsen waarin Antigonos leefde en tegen wie hij wanneer oorlog voerde. Op die manier is het mogelijk een helder beeld te scheppen over hoe Antigonos uitgroeide van satraap van Phrugia tot koning die regeerde van de Hellespont tot de Indus. Dit zal worden besproken in hoofdstuk één. Om uiteindelijk Antigonos' koningschap te analyseren is er ook een beschouwing noodzakelijk over Antigonos' leven. Hierbij zullen zowel de antieke teksten als de moderne monografieën worden bestudeerd. De problematiek die speelt bij de analyse van de primaire geschreven bronnen alsook bij de moderne monografieën, zal worden besproken in het tweede hoofdstuk over het beeld van Antigonos. Tot slot zullen in het derde hoofdstuk de antieke munten, inscripties en beeldende kunst van en over Antigonos worden geanalyseerd. Dit zal worden ondersteund door het werk van de historicus Thonemann over numismatiek en verschillende werken over antiek koningschap en hellenistische (hof)cultuur.⁵

Er is in de numismatiek niet zoveel aandacht voor Antigonos. Er zijn dan ook minder munten van Antigonos gevonden dan van bijvoorbeeld Ptolemaios of Seleukos.⁶ Daarmee is het echter niet onbelangrijk de munten die er wel zijn nader te bestuderen. Deze munten werden immers vaak gebruikt om politieke boodschappen te verspreiden.⁷ Buiten het werk van Thonemann zullen ook werken over de muntslag in de tijd van Alexander worden gebruikt.⁸ Over het algemeen is er in de monografieën meer aandacht voor de jongere generaties diadochen, waartoe ook Demetrios behoort. Er zijn namelijk verschillen te constateren tussen de munten geslagen door de oudere generatie diadochen en de jonge generatie. Deze verschillen zullen in hoofdstuk drie uiteengezet worden.

³ Amelie Kurht, *Hellenism in the East* (Berkeley, 1987), 5.

⁴ Norman Davis, Colin Kraay, *The Hellenistic Kingdoms portrait coins and history* (Londen, 1973), 137.

⁵ Peter Thonemann, *The hellenistic world using coins as sources* (Cambridge, 2015); Karsten Dahmen, *The legend of Alexander the Great on Greek and Roman coins* (New York, 2007).

⁶ Thonemann, *The hellenistic world*, 45.

⁷ Ibidem, 61.

⁸ Dahmen, *The legend of Alexander*; Zander Klawans, *An Outline of Ancient Greek Coins*, (Wisconsin, 1964).

Zoals gezegd was er in de geschiedwetenschap over het algemeen niet veel aandacht voor de diadochen. Deze aandacht nam pas in de jaren tachtig toe en er kwam in de loop van dat decennium een aantal wetenschappelijke biografieën uit over de diadochen.⁹ Deze biografieën richtten zich echter vooral op de beroemde individuele diadochen, zoals Antigonos, Seleukos, Ptolemaios en Lusimachos. Over het gehele diadochentijdperk zijn door de vaak incomplete en soms tegenstrijdige antieke teksten slechts enkele grote wetenschappelijke monografieën gepubliceerd.¹⁰

Daar waar mijn onderzoek zich zal richten op één diadoche, namelijk Antigonos Monophthalmos, is het relevant de biografieën over hem te bestuderen. Eén van deze biografieën werd, halverwege de jaren tachtig aanvankelijk als dissertatie, door de historicus Billows geschreven.¹¹ Billows zag zijn werk als een verdere uitwerking van een eerder groot onderzoek, geschreven in de jaren zestig, door de historicus Wehrli.¹² Billows' uiteindelijke monografie werd in 1990 uitgegeven.

Billows stelde in zijn werk dat, in tegenstelling tot wat de antieke auteurs beweerden, Antigonos niet arrogant en overambitieuus was, maar juist een "briljante aanvoerder" en zijn koningschap een doorslaggevende impact had op de vorm en aard van het hellenistische koningschap in het algemeen.¹³ Ook vond hij dat de tijd van de opvolgerkoningen niet een tijd van desintegratie was, maar juist een tijd van creatie, voornamelijk op het administratieve vlak.¹⁴ Tot slot gaf hij een uitgebreid beeld van de staatsorganen die Antigonos creëerde om zijn jonge koninkrijk te versterken. In het bijzonder ging hij daarbij in op de zogenaamde *philoï* (vrienden) van Antigonos die belangrijke functies binnen zijn regering vervulden.

Kritiek op dit werk richtte zich voornamelijk op twee aspecten.¹⁵ Het eerste punt ging over associatie. Billows beweert dat Antigonos zich voornamelijk spiegelde aan koning Philippos II en de Achaemenidische koningen voor hem, terwijl de andere groep stelt dat hij zich spiegelde aan Alexander de Grote.¹⁶ Daarvan zijn de historici Derow en Grainger voorbeelden.¹⁷ Derow stelt bovendien dat Wehrli dat ook zou hebben gevonden.¹³ Het andere kritiekpunt gaat over de ineenstorting van het rijk van Antigonos.

⁹ Zie hiervoor: John D. Grainger, *Seleukos Nikator: Constructing a Hellenistic Kingdom* (Londen, 1990); Waler M. Ellis, *Ptolemy of Egypt*, (Londen, 1994); Helen S. Lund, *Lysimachus: a study in Early Hellenistic Kingship* (Londen, 1992).

¹⁰ Zie hiervoor: Davis, *Hellenistic Kingdoms*, Edward Anson, *Alexander's Heirs: The Age of Successors* (Chicester, 2013).

¹¹ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 1.

¹² Claude Wehrli, *Antigone et Démétrios* (Geneve 1968).

¹³ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 21.

¹⁴ Ibidem, 120.

¹⁵ Kritiek op het werk van Billows kwam vooral van Peter Derow in zijn recensie op het werk van Billows zie hiervoor: *The Classical Review*, New Series: 43:2 (1993), 326-332, alhier 327.

¹⁶ Zie hiervoor bijvoorbeeld: John D. Grainger, *Alexander the Great failure* (Londen, 2007), 132.

¹⁷ Peter Derow, *Greek historic documents, The hellenistic period* (Californië, 2004), 82.

Billows weet dit voor het grootste gedeelte aan de blunders van Demetrios, de zoon van Antigonos. Militair historicus Champion vond deze blaam echter onterecht en betoogde in zijn werk dat het eerder lag aan de vaardigheid van Antigonos tegenstanders.¹⁸ Tot slot moet er volgens critici bij het werk van Billows worden opgemerkt dat ondanks het gebrek aan informatie over Antigonos' jonge jaren Billows verschillende boude uitspraken doet op basis van enkele zeer positieve anekdotes.¹⁹

In feite gaat de onderzoeksvraag, die centraal staat in dit werkstuk, over koningschap en beeldvorming. Voor koningschap en de beeldvorming daaromheen geldt in de hellenistische tijd dat verreweg de meeste monografieën geschreven zijn over het koningschap van Alexander de Grote. Veel minder aandacht is er voor het koningschap onder de diadochen.

In de literatuur over de hellenistische koningen gaat het vaak over de tegenstelling van het oosterse koningschap en het westerse koningschap. Daarmee doelt men dan op de verschillen of overeenkomsten tussen het Perzische en het Griekse (Macedonische) koningschap. De overeenkomsten die worden geschetst zijn kenmerkend voor koningschap in het algemeen. In het boek van de politicoloog Bueno de Mesquita wordt gesteld dat geen enkele heerser, wanneer dan ook, alleen kan heersen. Dit geldt dus zowel voor contemporaine dictators als voor de vorsten van weleer.²⁰ De heerser wordt immers altijd gesteund door een aantal hooggeplaatsten. Voor de tijd van Alexander en de diadochen waren dat respectievelijk de *hetairoi* en de *philoï*.

Andere overeenkomsten komen naar voren in het verzamelwerk ter nagedachtenis aan de historicus Bilde. Hierin bespreken verschillende historici de elementen van hellenistisch koningschap die bedoeld waren om hun koningschap te versterken en te legitimeren.²¹ Als men de elementen bestudeert, zitten er niet direct verrassingen tussen, maar deze theorie is nog niet zo oud. De oude theorie die onder andere onderschreven werd door de historicus Gruen stelde dat het hellenistische koningschap vooral afhing van militaire overwinningen.²² De historicus Bosworth nuanceert dat beeld in zijn werk. Volgens hem was er veel meer sprake van een symbiose tussen de diadoche en zijn *philoï*.²³ Deze *philoï* verwachtten namelijk ook beloningen voor de militaire overwinningen.

¹⁸ Jeff Champion, *Antigonos the One-Eyed Greatest of the Successors* (Yorkshire, 2014), 183.

¹⁹ Zie voor de discussie over de anekdotes: Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 4; Derow, 'recensie classical review', 327. Billows doet de anekdotes van Diodoros Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, 18.52.4 en 19.56.2 af als "propaganda van zijn vijanden". Derow merkt op dat hij selectief is in zijn keuze van anekdotes.

²⁰ Bruce Bueno de Mesquita, *The Dictator's Handbook: Why bad behaviour is almost always good politics* (New York, 2011), 7.

²¹ Per Bilde, *Aspects of Hellenistic Kingship*, (Aarhus, 1996), 8.

²² Erich Gruen, *Images and ideologies: Self-definition in the Hellenistic World* (Berkeley, 1993), 21.

²³ A.B. Bosworth, *The legacy of Alexander; politics, warfare and propaganda under the successors* (Oxford, 2002).

Wat betreft hellenistische hofcultuur geldt eigenlijk hetzelfde als voor de rest van het wetenschappelijke debat aangaande de diadochen. De monografieën richten zich voornamelijk op de periode van na de Vijfde Diadochenoorlog. Dat betekent dat het hoogtepunt van het rijk van Antigonos wordt overgeslagen. Een voornaam verschil tussen die periodes, wat betreft hofcultuur, is de samenstelling van het hof. Na verloop van tijd werden er namelijk ook niet-Macedoniërs *philoï*.²⁴ Het Macedonisch zijn was in de tijd van Antigonos juist nog zeer belangrijk, wat terug te zien is in de strijd tussen de Macedoniër Antigonos en de Thraciër Eumenes.²⁵ In de periode na de Vijfde Diadochenoorlog vervagen die verschillen en wordt de term Griek breder toegepast.²⁶

Het eerder genoemde felle debat tussen Billows en Derow over Antigonos ging over zijn koningschap. De vraag die in dat debat centraal stond, was in hoeverre Antigonos zijn koningschap baseerde op Alexander de Grote of diens vader Philippos II. Hier zien we duidelijk twee stromingen tegenover elkaar staan. In dit debat werd vooral aan de hand van de daden van Antigonos gekeken naar een mogelijk antwoord. De munten en beeldende kunst van en over Antigonos werden niet of nauwelijks bekeken. Dit werkstuk zal trachten door juist de munten en beeldende kunst van en over Antigonos te bestuderen een bijdrage te leveren aan dit debat.

²⁴ Edward Anson, *Eumenes of Cardia a Greek among Macedonians* (Leiden, 2015), 237.

²⁵ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 56.

²⁶ Anson, *Eumenes*, 244.

Hoofdstuk I: de tijd van de diadochen.

Alexander de Grote veroverde in twaalf jaar tijd het Perzische rijk, één van de grootste rijken die de wereld tot dan toe had gekend. Dit bezorgde hem eeuwige roem. Achter Alexander stond het onverslaanbare Macedonische leger geleid door capabele generaals. Antigonos Monophthalmos was één van die generaals. Toen Alexander in 336 v.Chr. de Macedonische troon besteeg en aan zijn legendarische veroveringstocht begon, was Antigonos al een man van middelbare leeftijd. Hij was immers geboren in 382 v.Chr. Antigonos had in zijn jonge jaren gevochten in de campagnes van Philippos II, Alexanders vader. Toen Alexander onder duistere omstandigheden op 33 jarige leeftijd in 323 v.Chr. overleed, liet hij geen duidelijke opvolger na. Dit machtsvacuüm veroorzaakte een decennialange strijd tussen de generaals die zich diadochen zouden noemen.

Dit hoofdstuk behandelt de tijd na Alexanders dood in 323 v.Chr. tot aan de dood van Antigonos Monophthalmos in 301 v.Chr. In deze periode valt de volgende onderverdeling te maken: de periode van consolidatie en de Eerste Diadochenoorlog tussen 322 en 320 v.Chr. Aangezien dit werkstuk over Antigonos gaat, is er voor gekozen om in deze eerste periode vooral te kijken naar de gebeurtenissen in Klein-Azië, omdat Antigonos zich daar bevond. Voor Antigonos werd deze tijd gekenmerkt door de strijd tegen Perdikkas. Ook vond de Rijksverdeling van Triparadeisos plaats. De tweede periode van 319 tot 315 v.Chr. valt samen met de Tweede Diadochenoorlog, waarin Antigonos het opnam tegen onder andere Eumenes. De derde periode loopt van 314 tot 301 v.Chr. Hierin werden zowel de Derde als de Vierde Diadochenoorlog gevoerd. Deze oorlogen worden in één periode behandeld, omdat er eigenlijk continu werd gevochten. Ook riep Antigonos zich in deze periode uit tot koning.²⁷

Na de dood van Alexander de Grote werd Perdikkas, als commandant van de *Hetairoi*, tot regent voor Alexanders zwakzinnige broer Arrhidaïos benoemd.²⁸ Hij zou ook als regent optreden voor de toen nog ongebooren zoon van Alexander bij zijn Baktrische vrouw Roxane. Het enorme rijk moest verdeeld worden onder de generaals om het te besturen in naam van de koning. Voor Antigonos Monophthalmos, als generaal van Alexander, betekende dit een periode van continuïteit. Antigonos was niet aanwezig in Babylon toen Alexander stierf. Hij was namelijk in zijn satrapie, Phrugia, die hij 323 v.Chr. al ongeveer tien jaar bestuurde. Alexander had hem die belangrijke satrapie toebedeeld om de aanvoerlijnen voor zijn veldtochten in het oosten veilig te stellen.²⁹

²⁷ Zie voor deze periodisering Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 17.

²⁸ aanvoerder van de *Hetairoi*, de beroemde Macedonische zware cavalerie, stond gelijk aan de functie van plaatsvervangend opperbevelhebber. Na de dood van Hephaistion benoemde Alexander de Grote Perdikkas als aanvoerder van de *Hetairoi*. Vandaar dat het regentschap naar Perdikkas ging.

²⁹ Davis, *The Hellenistic Kingdoms*, 138.

Alexanders rijk was behouden gebleven. Het duurde echter niet lang voordat de eerste crises ontstonden. De satrapie van Kappadokia, die nog in handen van een Pers was, moest veroverd worden voor Eumenes, de raadgever van Perdikkas. Antigonos werd hierop door Perdikkas bevolen Eumenes te helpen bij deze verovering. Antigonos negeerde dit bevel. Om Eumenes toch aan zijn satrapie te helpen, vertrok Perdikkas hierop met het koninklijke leger naar Kappadokia om daar de plaatselijke koning te verslaan en Eumenes te installeren. Waarom Antigonos het bevel van Perdikkas negeerde, is onduidelijk.³⁰ Het is echter wel merkwaardig. Perdikkas sprak immers, als regent, namens de koning. Billows geeft een verklaring: waarschijnlijk wilde Antigonos Eumenes niet helpen, omdat Perdikkas Eumenes in Kappadokia wilde installeren om als tegenwicht tegen Antigonos te dienen.³¹ Hier zien we dus dat Antigonos net als de meeste andere diadochen zijn eigen belang voorop stelde.

Het negeren van een koninklijk bevel bleef echter niet zonder consequenties voor Antigonos. Perdikkas wilde hem ter verantwoording roepen om uitleg te geven over zijn daden.³² Aanvankelijk deed Antigonos alsof hij hier gehoor aan zou geven, maar hij bereidde zich in het geheim voor om naar Macedonië te vluchten.³³ Antigonos vluchtte in 321 v.Chr. naar zijn oude strijdmakker Antipatros, de 'generaal van Europa'.³⁴ Antigonos vertelde Antipatros dat Perdikkas een gooi naar het koningschap wilde doen door te trouwen met een zus van Alexander de Grote.³⁵ Of Perdikkas dit echt van plan was, is niet zeker,³⁶ maar Antipatros geloofde Antigonos en verzamelde zijn leger. Hij vroeg ook Ptolemaios, satraap van Egypte, hetzelfde te doen.

Hiermee begon in 321 v.Chr. de Eerste Diadochenoorlog. Perdikkas zond Eumenes naar de Hellespont om een oversteek van Antigonos en Antipatros te voorkomen. Hijzelf zou naar Egypte trekken om daar Ptolemaios te bevechten. Voor Perdikkas betekende dit het einde, omdat zijn campagne in Egypte onsuccesvol was en hij door zijn eigen officieren werd vermoord.³⁷ Eumenes' vloot en een gedeelte van zijn leger liepen over naar Antipatros, desalniettemin boekte Eumenes op zijn gedwongen terugtocht naar Kappadokia overwinningen, waardoor hij in ieder geval in leven bleef. Antipatros, Antigonos en Ptolemaios wonnen op deze manier de Eerste Diadochenoorlog.

³⁰ Zie voor mogelijke antwoorden: Grainger, *Alexander the Great*, 82; Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 57; Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 22.

³¹ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 56.

³² Ibidem, 59.

³³ Diodoros Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, 18.23.4.

³⁴ Diodoros Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, 17.118.1.

³⁵ Diodoros Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, 18.25.3.

³⁶ Zie hiervoor de discussie in: Anson, *Eumenes*, 102.

³⁷ Ibidem, 122.

De overwinnaars kwamen samen in Triparadeisos waar zij het rijk in hun voordeel herverdeelden. Antipatros zou, als oudste, regent worden, Ptolemaios werd de onbetwist heerser van Egypte en Antigonos werd diadoche van de vacante satrapieën in Klein-Azië. Met de rijksverdeling werd Antigonos de machtigste man van Klein-Azië. Ook werd hij opperbevelhebber van de oostelijke legers. Op deze manier breidde vooral Antigonos zijn macht enorm uit. Hij moest nu alleen nog Eumenes, die zich had verschanst in een fort in Kappadokia, verslaan.

Voordat Antigonos dit kon bewerkstelligen, brak de Tweede Diadochenoorlog uit. Directe aanleiding was het overlijden op hoge leeftijd van Antipatros. Antipatros had niet zijn zoon Kassandros, maar zijn vriend Poluperchon benoemd tot regent. Kassandros accepteerde dit niet en begon een oorlog tegen Poluperchon.³⁸ Beide partijen zochten steun bij de andere diadochen. Kassandros verbond zich met Antigonos en Poluperchon met Eumenes. Satrapen aan de Lydische kust steunden Poluperchon, maar Antigonos, opperbevelhebber van de oostelijke legers, versloeg hen. Eumenes zelf ontsnapte naar Perzië, omdat Antigonos naar Ludia getrokken was.

Met Klein-Azië onder zijn bewind achtervolgde Antigonos Eumenes. Eumenes bleek een zeer bekwame veldheer en een tijd lang kon geen van beiden een beslissende slag forceren.³⁹ In de slag bij Gabiene in 316 v.Chr. bleef het net als in de andere confrontaties tussen de twee lang onbeslist, tot Antigonos een ruiterafdeling om Eumenes' leger heen stuurde om de legertros van Eumenes' soldaten te veroveren.⁴⁰ Deze bagagetrein was van levensbelang, omdat er niet alleen de buit van de soldaten van veertig jaar dienst in werd vervoerd, maar ook de vrouwen en kinderen. Antigonos beloofde de soldaten hun buit en familie terug te geven als zij Eumenes uitleverden.⁴¹ Ook het feit dat Eumenes geen Macedoniër was, speelde bij de uitlevering een grote rol.⁴² Op die manier kwam er aan de campagne een einde. De soldaten en officieren werden opgenomen in Antigonos' leger en Eumenes werd gevangengenomen. In 315 v.Chr. werd Eumenes uiteindelijk geëxecuteerd. Terwijl deze campagne in het oosten plaatsvond, versloeg Kassandros Poluperchon en stelde hij de heerschappij over Macedonië veilig. Hiermee kwam de Tweede Diadochenoorlog ten einde. Vermeldenswaard is nog de moord op Arrhidaïos door de moeder van Alexander, Olympias.⁴³ De enige wettige opvolger die nog over was, was de zesjarige Alexander IV, zoon van Alexander en Roxane.

³⁸ Grainger, *Alexander*, 103.

³⁹ Anson, *Eumenes*, 180.

⁴⁰ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 64.

⁴¹ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 103.

⁴² Anson, *Eumenes*, 203.

⁴³ Grainger, *Alexander*, 106.

Antigonos was na de Tweede Diadochenoorlog op het toppunt van zijn macht. Het gebied dat onder zijn gezag stond, liep van de Egeïsche Zee tot aan de Indus.⁴⁴ Overigens bemoeide Antigonos zich nauwelijks met het vervangen van de oostelijke satrapen. Hij concentreerde zich vooral op het westelijke deel van zijn rijk. Alleen in Babylon verjoeg hij Seleukos, nadat hij hem had beschuldigd van bedrog.⁴⁵ Seleukos zou naar Ptolemaios vluchten en daar hetzelfde doen wat Antigonos had gedaan tegen Perdikkas.

Seleukos overtuigde de overgebleven onafhankelijke satrapen Ptolemaios, Kassandros en Lusimachos, de diadoche van Thrakia, ervan dat Antigonos de alleenheerschappij wilde.⁴⁶ Ook de grote som geld die Antigonos had verkregen in Perzië baarde de diadochen zorgen.⁴⁷ Zij stelden Antigonos in 314 v.Chr. een ultimatum, waarin hij afstand zou moeten doen van een groot deel van zijn gebied en geld.⁴⁸ Antigonos weigerde dit en zo begon de Derde Diadochenoorlog.

Antigonos had nu de moeilijke taak alle westelijke diadochen te verslaan. Aanvankelijk begon de oorlog voor Antigonos goed. Hij stelde in Klein-Azië orde op zaken en verklaarde zichzelf in 313 v.Chr. in de proclamatie van Turos tot bevrijder van de Grieken. Ook wilde hij de nog jonge Alexander IV bevrijden van Kassandros.⁴⁹ Hiermee deed Antigonos dus een gooi naar het regentschap. Dit is er niet van gekomen, omdat Kassandros Alexander IV en zijn moeder liet vermoorden.⁵⁰

De ommekeer voor de diadochen kwam in 312 v.Chr. Ptolemaios was met een groot leger Syrië binnengetrokken en versloeg Antigonos' jonge zoon Demetrios in de slag bij Gaza. Hierdoor werd Demetrios noordwaarts gedreven en kon Seleukos met een klein leger oostwaarts trekken om Babylon te veroveren. Vanuit Babylon verkreeg Seleukos ook de controle over de oostelijke satrapieën. Antigonos wist in 311 v.Chr. Syrië te heroveren op Ptolemaios, maar kon of wilde Egypte niet binnendringen.⁵¹ De coalitie van de diadochen was echter aan het wankelen gebracht. Kassandros was in problemen gekomen in Macedonië, Lusimachos zat westelijk voor de Hellespont vast en Ptolemaios kon Egypte niet uit, omdat aan de overzijde van de Nijl het gecombineerde leger van Antigonos en Demetrios lag. Alleen Seleukos wilde nog vechten, of beter gezegd moest zich nog tegen Antigonos verdedigen.⁵² Antigonos tekende de vrede met drie diadochen en richtte zijn pijlen op Babylon.

⁴⁴ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 69.

⁴⁵ Grainger, *Alexander*, 107.

⁴⁶ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 72.

⁴⁷ Grainger, *Alexander*, 108.

⁴⁸ Diodoros Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, 19.57.1.

⁴⁹ Kassandros had Alexander IV in Amphipolis opgesloten, Diodoros Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, 19.61.3.

⁵⁰ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 115.

⁵¹ Ibidem, 130.

⁵² Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 104.

Over deze Babylonische oorlog weten we niet veel, omdat de antieke bronnen deze nauwelijks beschrijven.⁵³ We weten in ieder geval dat Demetrios, in opdracht van zijn vader, Babylon heroverde. Demetrios liet een garnizoen achter om zich weer bij zijn vader in Klein-Azië te voegen. Toen Seleukos vanuit het oosten terugkeerde, versloeg hij dit garnizoen, waarna beide diadochen waarschijnlijk een wapenstilstand sloten.⁵⁴ Dit werd bevestigd in de aandacht van Antigonos op Griekenland en Seleukos' focus op de onderwerping van het oosten.

Vanaf 308 v.Chr. tot aan het einde van Antigonos' leven in 301 v.Chr. was zijn buitenlandpolitiek voornamelijk gericht op Griekenland. In 307 v.Chr. liet hij Demetrios een groot leger bijeenroepen om Griekenland van Kassandros' invloed te ontdoen. Antigonos had zich immers in 313 v.Chr. uitgeroepen tot bevrijder van de Grieken. Dit was vooral in het altijd naar autonomie strevende Athene goed gevallen.⁵⁵ Na een succesvolle flitsende verrassingsaanval bevrijdde Demetrios Athene en werden hij en zijn vader, op voorspraak van Stratokles, titulaire goden.⁵⁶ Met deze verovering begon de Vierde Diadochenoorlog en het vereenvoudigde de rest van de bevrijding van Griekenland aanzienlijk, omdat Athene door haar grote haven als uitvalsbasis bijzonder geschikt was. Griekenland zou een belangrijke steunpilaar blijven voor de Antigoniden.

In 306 v.Chr. werd Antigonos tot koning gekroond door zijn generaals en vrienden, de zogenaamde *philoi*. De directe aanleiding hiervoor was de verpletterende overwinning van Demetrios op Ptolemaios in Cyprus, waarna ook Cyprus in Antigonos' invloedssfeer kwam en zijn maritieme suprematie een feit was.⁵⁷ Hierop volgde de belegering van Rhodos, waar Demetrios zijn bijnaam, *Poliorketes* ofwel stedendwinger, kreeg. Uiteindelijk zou Rhodos niet vallen, maar zich wel aansluiten bij Antigonos.

In deze periode vergrootte Antigonos zijn invloedssfeer aanzienlijk en na het aannemen van de koningstitel duurde het niet lang, voordat de andere diadochen, die één voor één ook de koningstitel aannamen, zich weer zouden verenigen om Antigonos te verslaan. Om dit te voorkomen trachtte Antigonos Ptolemaios uit te schakelen, maar door een maritieme blunder van Demetrios lukte dit niet.⁵⁸ De ommekeer in de Vierde Diadochenoorlog kon Antigonos daarom niet verhinderen.

Antigonos, die inmiddels bijna tachtig was, kon ondanks overwinningen in Griekenland en Klein-Azië niet beletten dat Lusimachos, Kassandros en Seleukos hun legers verenigden en zich voorbereidden om slag te leveren bij de Ipsos in 301 v.Chr. Dit zou Antigonos' laatste slag worden.

⁵³ Zie voor een verklaring hiervan hoofdstuk II.

⁵⁴ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 107.

⁵⁵ Grainger, *Alexander*, 111.

⁵⁶ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 149.

⁵⁷ Jakob Seibert, *Das Zeitalter der Diadochen* (Darmstadt, 1983), 136.

⁵⁸ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 164.

Demetrios wist aanvankelijk met zijn ruitery Seleukos' ruitery te verslaan, maar achtervolgde deze te lang, waardoor Seleukos' numerieke voordeel in het centrum Antigonos' falanx uiteindelijk teveel werd. Antigonos, de stokoude koning, weigerde te vluchten en viel in 'een storm van werpsperen'.⁵⁹ Demetrios wist na de nederlaag te ontsnappen, maar zijn vaders rijk werd opgedeeld door de overwinnaars en Demetrios behield slechts Griekenland.⁶⁰ Zo kwam er zowel aan Antigonos' lange leven alsook aan zijn rijk een einde.

In het beleid van Antigonos zien we eigenlijk een consistent beeld, namelijk het beeld van puur nepotisme. Mannen die loyaal waren aan Antigonos werden beloond, zij die dat niet waren, werden gestraft. Antigonos' *philoï* kregen belangrijke posities binnen het rijk, zowel op bestuurlijk als op militair vlak.⁶¹ Het principe van nepotisme was typisch voor de hellenistische tijd. We zien dit dan ook terug bij de overige diadochen.⁶² In deze roerige periode was, vanzelfsprekend, militaire macht bijzonder belangrijk. Het leger van Antigonos was zeer divers wat betreft afkomst.⁶³ De hogere posities waren echter vrijwel altijd weggelegd voor Macedoniërs.⁶⁴ Toen Antigonos in 306 v.Chr. de titel van koning aannam, veranderde er niet veel aan zijn beleid, het was dan ook meer een formele bevestiging van de macht die Antigonos bezat. Hij kon dit ook doen omdat ook de laatste bloedverwanten van Alexander de Grote door Kassandros waren vermoord.

Als men het leven van Antigonos overziet, komt een groot aantal aspecten van een succesvol heerser in de oudheid naar voren. Als veldheer was hij zeer bekwaam en in zijn lange leven reeg hij de overwinningen aaneen. Ook zien we dat Antigonos, net als overigens de andere diadochen, altijd zijn eigenbelang voorop stelde en alleen nog in naam vertegenwoordiger van de koning was. Ook toen Antigonos zich opwierp als beschermer van Alexander IV was dit gericht op eigen gewin. In de Diadochenoorlogen van de vierde eeuw v.Chr. ontstonden er steeds coalities om de diadoche die te machtig werd te verslaan. Dit was Antigonos zelf ook meermaals overkomen.

De belangrijkste politieke beslissing die Antigonos nam, was de proclamatie van Turos. Hierdoor bond hij de Griekse steden aan zich en kon hij, na een klinkende overwinning op Ptolemaios te hebben behaald, zich tot koning laten kronen. Uiteindelijk hield, na de nederlaag bij de Ipsos, het Antigonidische rijk geen stand en werd het verzwolgen door de andere diadochen. De Diadochenoorlogen zouden echter nog decennialang doorgaan waarin Antigonos' zoon Demetrios en op zijn beurt weer zijn zoon, Antigonos II 'Gonatas', vanuit Griekenland tegen de andere diadochen zouden vechten.

⁵⁹ Ploutarchos, *Bioi Parelleloi*, Demetrios 29.4.

⁶⁰ Grainger, *Alexander*, 147.

⁶¹ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 249.

⁶² Seibert, *Diadochen*, 172.

⁶³ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 264.

⁶⁴ Anson, *Eumenes*, 250.

Hoofdstuk II: Het beeld van Antigonos.

Antieke auteurs spelen bij veel onderzoeken gericht op de klassieke oudheid een belangrijke rol. Ook bij de bespreking van de politieke context in de periode van de Diadochenoorlogen is er al een aantal keer naar de antieke auteurs verwezen. In dit hoofdstuk zullen zij nader worden geanalyseerd. De antieke auteurs die zullen worden besproken zijn: Hieronumos van Kardië, Diodoros Sikeliotes, Ploutarchos, Arrianos van Nikomedia en Justinus. Bovendien zal er nog een aantal minder bekende antieke auteurs, van wie het werk niet of ten dele bewaard is gebleven, besproken worden. De geselecteerde auteurs zijn niet de enige auteurs die over de Diadochenoorlogen hebben geschreven. Dit werkstuk gaat echter voornamelijk over Antigonos Monophthalmos, daarom zijn de auteurs geselecteerd, die Antigonos noemden of over hem schreven.

Er is een aantal werken in de tijd van de Diadochenoorlogen geschreven over Antigonos Monophthalmos. Het grootste werk werd geschreven door Hieronumos van Kardië, die leefde van 354 v.Chr. tot 250 v.Chr. Hieronumos was in de tijd van de Diadochenoorlogen generaal onder Eumenes. Nadat Eumenes door Antigonos was verslagen bij Gabiene, werd Hieronumos gevangen genomen door Antigonos. Antigonos behandelde hem echter niet vijandig en Hieronumos zou onder andere hofschrjver van Antigonos worden.⁶⁵ Uiteindelijk zou Hieronumos' werk de periode na het overlijden van Alexander in 323 v.Chr. tot de dood van Purrhos van Epiros in 272 v.Chr. bestrijken. Helaas is dit werk verloren gegaan. Hieronumos stierf overigens op 104 jarige leeftijd aan het hof van Antigonos' kleinzoon Antigonos II 'Gonatas'.

Een ander veel gelezen werk in de oudheid werd geschreven door Douris van Samos.⁶⁶ Zijn werk bestreek de periode tussen de slag bij Leuktra in 371 v.Chr. en de dood van Lusimachos in 281 v.Chr. Diullos en Democharches, beiden uit Athene, schreven ook werken over de tijd van de diadochen. Van hun werken is maar een klein aantal fragmenten overgebleven. Diullos schijnt geschreven te hebben voor Kassandros en mogelijkwerijs heeft dat zijn werk beïnvloed. Antigonos was immers Kassandros' tegenstander.⁶⁷ Democharches was net als zijn oom Demosthenes anti-Macedonisch. Dit sijnpelde, volgens Cicero, dan ook sterk door in zijn werk over Athene in de tijd van de Diadochen.⁶⁸ Philochoros ook afkomstig uit Athene schreef een geschiedenis over zijn geboortestad, waardoor we vrij specifieke kennis hebben over de relatie tussen Antigonos en Athene. Ook de schrijver Cornelius Nepos, die leefde van 97 tot 27 v.Chr. besteedde in zijn werk *De Viris Illustribus* aandacht aan Antigonos met name als legeraanvoerder.

⁶⁵ Jane Hornblower, *Hieronymus of Cardia* (Oxford, 1981), 25.

⁶⁶ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 333.

⁶⁷ Ibidem, 337.

⁶⁸ Marcus Tullius Cicero, *Brutus*, 286.

Hetzelfde deed Poluainos enkele eeuwen later. Ook hij besteedde aandacht aan de krijgstactieken van Antigonos in zijn werk *Strategemata*.⁶⁹ Tot slot werd Antigonos af en toe door beroemde Romeinse schrijvers genoemd, bijvoorbeeld door Cicero in *De Officiis* en *Brutus* en Seneca in *De Ira*.

Ondanks het feit dat de Griekse geschriften voor een groot deel verloren zijn gegaan, weten we dat de andere antieke auteurs ze wel hebben gebruikt voor hun eigen werk. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in de inleiding van Diodoros Sikeliotes. Hierin stelt Diodoros dat hij een groot aantal documenten over de tijd van de diadochen heeft bestudeerd en als het ware een compacte weergave daarvan schrijft.⁷⁰ Ook van Ploutarchos weten we dat hij verschillende andere bronnen gebruikte voor *Bioi Paralleloi*.⁷¹

Diodoros schreef de eerste volledig bewaard gebleven bron over de diadochen. Hij leefde van ongeveer 90 v.Chr. tot ongeveer 30 v.Chr. op Sicilië. De *Bibliothekè Historikè* van Diodoros is echter niet volledig door hemzelf geschreven. Veel fragmenten, die niet over de tyrannen van Sicilië gaan, zijn uit andere werken overgenomen zonder er veel aan te veranderen, hooguit liet hij dingen weg.⁷² Het gedeelte over de tijd van de diadochen is waarschijnlijk voor het grootste deel overgenomen van Hieronimos.⁷³ Het is wel van belang hierbij te vermelden dat dit niet zeker is, omdat Diodoros meestal niet vermeldde waar hij fragmenten vandaan haalde of wie hij citeerde.

De negentiende- en twintigste-eeuwse visie op Hieronimos' werk was zeer negatief. Grote Duitse wetenschappers als Theodor Mommsen en Eduard Schwartz hadden in de negentiende eeuw geen goed woord voor zijn werk over.⁷⁴ Schwartz vond het zelfs een blijk van de slechte smaak van de laat-Romeinse christelijke lezers dat juist dit werk was overgebleven.⁷⁵

Billows, die het moderne standaardwerk over Antigonos Monophthalmos schreef, is een andere mening toegedaan. Hij vindt het werk van Diodoros ondanks enkele omissies en kleine fouten toch van zeer grote waarde.⁷⁶ Champion vindt zelfs dat de periode van 323 v.Chr. tot 301 v.Chr. dankzij Diodoros serieus bestudeerd kan worden.⁷⁷

Een andere auteur die over Antigonos schreef, was Ploutarchos die leefde van 45 tot 120 n.Chr. Ploutarchos beschreef in zijn werk de *Bioi Paralleloi* zowel Eumenes als Demetrios. Antigonos zelf werd dus niet beschreven, maar gezien het feit dat Antigonos in de levens van Eumenes en Demetrios een belangrijke rol speelde, als respectievelijk tegenstander en als vader, wordt hij toch

⁶⁹ Zie hiervoor: Cornelius Nepos, *De Viris Illustribus*, 18; Poluainos, *Strategemata*, 4.

⁷⁰ Diodoros Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, 1.5.3.

⁷¹ Seibert, *Diadochen*, 43.

⁷² Hornblower, *Hieronimos*, 27.

⁷³ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 176.

⁷⁴ In het werk van Seibert, *Diadochen*, 27 geeft Seibert een overzicht van het historiografische debat rondom Diodoros, waarbij hij de meningen van de genoemde wetenschappers citeert.

⁷⁵ Ibidem, 33

⁷⁶ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 342.

⁷⁷ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 177.

vaak genoemd. Ploutarchos is over het algemeen minder betrouwbaar dan Diodoros. Dit komt vooral omdat Ploutarchos in zijn biografieën zaken weglief of toevoegde als dat goed uitkwam voor zijn narratief.⁷⁸ Een sprekend voorbeeld gaf Ploutarchos toen hij de slag bij de Ipsos beschreef. Demetrios zou voor de slag een droom hebben gehad, waarin Alexanders geest hen verliet. Ook was Antigonos zeer terneergeslagen. Als klap op de vuurpijl viel Antigonos op de dag van de slag ook nog eens op zijn hoofd.⁷⁹ De waarschijnlijkheid van deze gebeurtenissen is op zijn minst twijfelachtig te noemen. Ploutarchos deed dit waarschijnlijk om de moralistische lessen die in zijn werk zaten beter tot uitdrukking te laten komen. Het gebruik van Ploutarchos als bron, moet dus bij de bestudering van Antigonos zeer nauwkeurig worden gedaan.

Arrianos van Nikomedia, die leefde van 92 tot 175 n.Chr., schreef ook een werk over de diadochen. Dit is voor het grootste gedeelte verloren gegaan. Via het epitome van Photius, een grote middeleeuwse oosterse kerkgeleerde, is er een aantal fragmenten uit het werk over de diadochen bewaard gebleven. Deze fragmenten kunnen als aanvulling op en controlemiddel voor het werk van Diodoros gebruikt worden.⁸⁰ De aanvulling komt vooral van pas, omdat Diodoros wel eens periodes uit de Diadochenoorlogen onbesproken liet, zoals de Babylonische Oorlog, als er belangrijke gebeurtenissen in dezelfde periode op Sicilië plaatsvonden.⁸¹

Tot slot schreef ook Justinus een werk, waarvan het onbekend is wanneer het precies is geschreven, over de periode van de diadochen. Dit werk was eigenlijk een epitome van een eerder werk van Pompeius Trogus, de *Historiae Philippicae*. Met dit werk moet, volgens de moderne literatuur, nog voorzichtiger worden omgesprongen dan met Ploutarchos.⁸² Niet omdat er dingen worden toegevoegd of worden weggelaten, maar omdat Justinus fundamentele fouten maakt in het overschrijven van gebeurtenissen. Zo schreef hij dat Poluperchon sneuvelde in een slag tegen Eumenes.⁸³ Het was echter niet Poluperchon, maar Krateros die sneuvelde in de strijd met Eumenes. Opmerkelijk is het dat in de prologen, die niet waren gewijzigd en dus van Trogus waren, de fout aangaande Krateros niet gemaakt werd.⁸⁴ Het werk van Justinus is ondanks de vele slordigheden wel het enige werk dat een overzicht geeft van de gehele diadochenperiode.

⁷⁸ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 179.

⁷⁹ Ploutarchos, *Bioi Paralleloi*, Demetrios 29.1.

⁸⁰ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 347.

⁸¹ Zie hiervoor: Diodoros, *Bibliothèkè Historikè*, XIX en XX, hierin laat Diodoros de beschrijving van de strijd tussen Ptolemaios en Demetrios voor wat het is en gaat over tot de beschrijving van de oorlog tussen Sicilië en Carthago. Arrianos beschreef deze periode wel in het werk over de diadochen: *Ta met' Alexandron*. Hetzelfde geldt voor de Babylonische Oorlog.

⁸² Zie hiervoor: Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 178; Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 349; Seibert, *Diadochen*, 52.

⁸³ Justinus, *Historiae Philippicae*, 13.8.5.

⁸⁴ Justinus, *Historiae Philippicae*, Proloog 13.

De antieke auteurs zijn niet eensgezind in hun waardering over Antigonos. Als veldheer was er grote bewondering voor hem. Hij zou, na Alexander, de beste van de Macedonische generaals zijn geweest.⁸⁵ Als vorst werd hem echter een zekere machtswellust toegedicht. In de fragmenten over zijn machtswellust wordt er over Antigonos gezegd dat hij het hele rijk, veroverd door Alexander de Grote, wilde beheersen.⁸⁶ Dit is echter niet per se gegrond in de realiteit. Antigonos concentreerde zich in zijn veroveringen en daden vooral op het gebied rondom de oostelijke Middellandse Zee.⁸⁷ Ook wordt de goede band die Antigonos en Demetrios hadden vaak genoemd door bijvoorbeeld Ploutarchos. Zo vergaf Antigonos Demetrios' extravagante leefstijl en vond hij het zelfs niet problematisch als Demetrios gewapend aan zijn tafel at.⁸⁸

Een ander opvallend element is de nadruk die wordt gelegd op het goede gevoel voor humor van Antigonos. Dit gevoel voor humor kwam sterk terug in de omgang met zijn soldaten.⁸⁹ Hij maakte zelfs grappen over zijn éénogigheid, opvallend voor een tijd waarin fysiek voorkomen zeer belangrijk was.⁹⁰ Op de vaak lange marsen door zijn rijk deelde Antigonos in de ontberingen van zijn troepen en zorgde bovendien goed voor zijn gewonde soldaten.⁹¹ Het is dus niet vreemd dat Antigonos zeer populair was onder de manschappen. Zoals we hebben gezien, was dat ook zijn troef in de strijd tegen Eumenes.

Helaas blijven er door het ontbreken van een gedetailleerde levensbeschrijving van Antigonos nogal wat zaken onduidelijk, vooral over de jonge jaren van Antigonos. Zo was er bijvoorbeeld lange tijd onduidelijkheid rondom zijn afkomst. Sommige auteurs beweren dat hij van eenvoudige komaf was, terwijl andere stellen dat hij familie was van het Macedonische vorstengeslacht, de Argeaden.⁹² Door deze onduidelijkheid is er ook in de moderne literatuur geen sluitend antwoord te geven op deze vraag, hoewel Billows, op grond van indirect bewijs, stelt dat hij waarschijnlijk van edele komaf was en mogelijk zelfs een *hetairos* van Philippos was.⁹³

⁸⁵ Zie hiervoor: Diodoros, *Bibliothèkè Historikè*, 28.23.5; Ploutarchos, *Bioi Paralleloi*, Sertorius 1.4.

⁸⁶ Diodoros, *Bibliothèkè Historikè*, 28.50.2; 28.50.5.

⁸⁷ Billows, *Antigonos the On-Eyed*, 306.

⁸⁸ Ploutarchos, *Bioi Paralleloi*, Demetrios 19.7.

⁸⁹ Zie hiervoor: Ploutarchos, *Bioi Paralleloi*, Demetrios 28.4; Eumenes 15.2

⁹⁰ Evelyn Samama, 'A king walking with pain' in: Christian Laes, Chris Goodey, M. Lynn Rose (red.), *Disabilities in Roman Antiquity: disparate supplements a capite ad calcem*, (Antwerpen, 2011), 231-249, alhier 240.

⁹¹ Zie hiervoor Diodoros, *Bibliothèkè Historikè*, 29.26.6; Seneca, *De Ira*, 3.22.3

⁹² Voor de eenvoudige komaf zie: Diodoros, *Bibliothèkè*, 21.1 voor de link met het Macedonische koningshuis zie: Polubios, *Historiai*, 5.10.10.

⁹³ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 21.

De antieke auteurs hebben het een aantal keren over de machtswellust van Antigonos en zijn droom om Alexanders rijk te verenigen. Dit is echter niet terug te zien in de besluiten van Antigonos. Hij besteedde namelijk als opperbevelhebber en heerser over de oostelijke legers en satrapieën niet veel aandacht aan deze gebieden.⁹⁴ Antigonos investeerde juist veel in de gebieden rondom de Middellandse Zee waar hij verschillende steden stichtte. In Klein-Azië consolideerde Antigonos de macht en voerde hij bestuurlijke hervormingen door. Deze hervormingen hadden twee doelen.

Het eerste doel was de macht van de satrapen, die onder Antigonos *strategoi* werden genoemd, in te perken om een vergelijkbare greep naar de macht, zoals Antigonos dat zelf had gedaan, te voorkomen.⁹⁵ Het tweede doel was de band tussen vorst en *strategos* op persoonlijk vlak te versterken. Dit gebeurde door bepaalde *strategoi* het predicaat 'koninklijk' te geven.⁹⁶ Het effect hiervan werd duidelijk toen in 311 de *strategos* van de stad Turos Ptolemaios' opmars tot staan bracht en in 302 de *strategos* van Sardes de Akropolis van Sardes niet wilde prijsgeven aan Lusimachos.⁹⁷

Zijn focus op vooral het westelijke deel van zijn rijk doet denken aan de tijd van het koningschap van Philippos II. Philippos was namelijk van plan het westelijke deel van het Perzische Rijk te veroveren. Deze oorspronkelijk Griekse gebieden moesten worden bevrijd van het Perzische juk.⁹⁸ Door de moord op Philippos kon hij dit plan niet ten uitvoer brengen, maar er waren al wel tienduizend Macedonische soldaten aan de overzijde van de Hellespont. Toen Alexander koning werd, voldeed deze beperkte bevrijding niet, omdat zijn ambitie veel verder ging. Hij wilde immers het hele Perzische Rijk veroveren.⁹⁹

Antigonos was een tijdgenoot van Philippos. Zij waren immers allebei in 382 v.Chr. geboren. Naar alle waarschijnlijkheid heeft Antigonos meegevochten in de campagnes van Philippos. Antigonos zou in een van die campagnes zijn oog hebben verloren.¹⁰⁰ Onder Philippos vond in Macedonië een bijzonder grote ommekeer plaats: van een koninkrijk op instorten naar de dominante macht in Griekenland. Toen Philippos werd vermoord in 336 v.Chr., was Antigonos inmiddels de veertig ruim gepasseerd. De invloed die Philippos op het leven en het denken van Antigonos moet hebben gehad, kan niet worden onderschat.

⁹⁴ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 100.

⁹⁵ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 247.

⁹⁶ Ibidem, 256.

⁹⁷ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 127.

⁹⁸ Davis, *Hellenistic Kingdoms*, 10.

⁹⁹ Ibidem, 11.

¹⁰⁰ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 29.

In het beleid van Antigonos zien we overeenkomsten met de visie van Philippos. Dit is vooral terug te zien in focus van Antigonos op het westelijke deel van zijn rijk. Het koningschap van Antigonos daarentegen had overeenkomsten met het koningschap van Alexander. Zo werd Antigonos in Athene, net als Alexander in Egypte, als god vereerd.¹⁰¹ Bij Antigonos is het overigens de vraag wie precies verantwoordelijk was voor deze vergoddelijking. Hij profileerde zich immers daarna niet als godheid, zoals Alexander dat wel had gedaan. Antigonos weigerde de vergoddelijking echter niet, zodat er wel een heerserscultus rondom hem ontstond. Het problematische oosterse ritueel van de *proskunesis*, ofwel de knieval, kwam niet terug in zijn koningschap. Waarschijnlijk was Antigonos, omdat hij van een oudere generatie was, ook fel gekant geweest tegen dit principe onder Alexander. Een verdere overeenkomst met Philippos hebben we reeds gezien in het aanvaarden van het koningschap door Antigonos. Hij werd immers door zijn soldaten en *philoï* tot koning gekroond.¹⁰²

Het uiteindelijke antieke oordeel over Antigonos is sterk beïnvloed door de afloop van de Vierde Diadochenoorlog. Antigonos werd door zowel Diodoros als Ploutarchos beschuldigd van hooghartigheid en overmoed.¹⁰³ Dit antieke eindoordeel heeft lange tijd ook de moderne visie op Antigonos bepaald.¹⁰⁴ Dit eindoordeel van Diodoros en Ploutarchos is eigenlijk onverwacht negatief, zeker als men de andere antieke teksten over Antigonos ernaast legt.¹⁰⁵ Hun eindoordeel zou anders zijn geweest als Antigonos de slag had gewonnen.¹⁰⁶

Als men de teksten van de antieke auteurs overziet, is het oordeel over Antigonos Monophthalmos ambigue. Hij wordt beschreven als een machtswellusteling, maar tegelijkertijd als een zeer bekwaam generaal met oog voor de gewone troepen. Ook wordt hem een zekere arrogantie toegedicht, maar heeft hij ook een bijzonder gevoel voor humor. Dit alles lijkt te wijzen op het feit dat Antigonos een bekwaam staatsman was in de klassieke zin, dat wil zeggen zowel een goed generaal als bestuurder. Dit is terug te zien in de overwinningen op het slagveld en het verdelen van de macht tussen zijn ondergeschikten. In zijn koningschap is er eigenlijk een mengvorm tussen enerzijds de traditionele stijl van Philippos, als éérste onder de gelijken, en anderzijds het oosters despotisme van Alexander. Wat betreft beleid leek hij meer op Philippos in zijn concentratie op het Griekse deel van zijn rijk, maar in de cultus die rondom Antigonos ontstond, zien we een duidelijke link met Alexander. Dit komt het duidelijkst naar voren in de vergoddelijking van Antigonos in Athene, hoewel het overigens niet duidelijk is of dit op voorspraak van Antigonos zelf gebeurde.

¹⁰¹ Davis, *Hellenistic Kingdoms*, 23.

¹⁰² Ploutarchos, *Bioi Paralleloi*, Demetrios 17.2.

¹⁰³ Diodoros, *Bibliothèkè Historikè*, 21.1.1; Ploutarchos, *Bioi Paralleloi*, Demetrios 28.2.

¹⁰⁴ Zie hiervoor: Hornblower, *Hieronymus*, 216; Wehrli, *Antigone*, 135.

¹⁰⁵ Zie hiervoor: Poluainos, *Strategemeta*, 4.6.2; Ploutarchos, *Ethika*, 182C; Cicero, *De Officiis*, 2.48.

¹⁰⁶ Zie hiervoor Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 164; Billows, *Antigonos the One-eyed* 185.

Waar Antigonos wel controle over uitoefende, was de geënceneerde kroning, die terugkomt in de tekst van Ploutarchos. Antigonos leunde dus op zowel Philippos wat betreft traditionele Macedonische waarden, alsook op de nieuwe grandeur van Alexander.

Hoofdstuk III: Machtsrepresentatie van Antigonos.

Voor een vorst in de klassieke tijd was, zoals we hebben gezien, aan de macht blijven niet eenvoudig. In ieder geval had Antigonos door zijn populariteit onder de troepen en zijn militaire overwinningen de kans op muiterij, zoals dat bij Eumenes was gebeurd, geëlimineerd.¹⁰⁷ De verhalen over Antigonos' daden werden via reizigers en handelaren verspreid onder de gewone bevolking. Ongetwijfeld waren zijn roemrijke verrichtingen een populair onderwerp voor de toehoorders.¹⁰⁸ Over dit soort van beeldvorming had de vorst niet veel controle. Waar hij wel de volledige controle over had, waren de munten die hij liet slaan. Voor het gros van de bevolking was dat de manier waarop zij letterlijk in aanraking kwamen met de vorst.¹⁰⁹ De inscripties die werden gegraveerd en beelden die ter ere van de vorst werden opgericht, waren andere bronnen van koninklijke beeldvorming. Al is het bij deze vormen van beeldvorming de vraag of de vorst hier direct invloed op had. De opdrachtgever was namelijk niet de vorst, maar bijvoorbeeld een van de steden in zijn gebied. Deze steden konden verschillende motieven hebben om de vorst te eren.

Antigonos probeerde, evenals de andere diadochen, zijn macht te legitimeren. Dit was belangrijk in de roerige tijden waarin gebieden vaak van eigenaar wisselden.¹¹⁰ Door de hoge leeftijd van Antigonos bij het uitbreken van de Eerste Diadochenoorlog in 322 v.Chr. was logischerwijs dynastievorming belangrijk. Antigonos had een sterke band met zijn zoon. De nederlagen die Demetrios had geleden, waren zonder consequenties voor Demetrios gebleven. Dit werd nogmaals benadrukt toen Antigonos zich in 306 v. Chr. uitriep tot koning en tegelijkertijd ook een kroon naar zijn zoon stuurde.¹¹¹ Het is daarom van belang ook de munten van Demetrios te bestuderen. Demetrios was immers vanaf dat moment samen met zijn vader koning van het Antigonidische rijk.

In dit hoofdstuk is er voor de bestudering van de munten van Antigonos een verdeling gemaakt wat betreft periodes. De eerste periode begint bij het uitbreken van de Eerste Diadochenoorlog en eindigt met de kroning van Antigonos, dus van 322 tot 306 v.Chr. De tweede periode is de periode vanaf de kroning in 306 v.Chr. tot de dood van Antigonos in 301 v.Chr. Ook de periode van 301 v.Chr. tot aan 294 v.Chr. zal worden bekeken. In deze periode na de dood van Antigonos consolideerde Demetrios de macht in Griekenland. In 294 v.Chr., na de moord op Alexander V, riep Demetrios zich uit tot koning van Macedonië, waarna hij een duidelijk eigen koers ging varen.¹¹² Tot slot wordt er daar waar nodig gekeken naar de munten van andere diadochen, met name Ptolemaios en Seleukos.

¹⁰⁷ Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 7.

¹⁰⁸ Davis, *The hellenistic kingdoms*, 10.

¹⁰⁹ Ibidem, 9.

¹¹⁰ Thonemann, *The hellenistic world*, 14.

¹¹¹ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 121.

¹¹² Davis, *Hellenistic kingdoms*, 117.

De munten die Antigonos aan het begin van zijn regeerperiode liet slaan, waren of de originele Alexandrische munten of ze waren in naam van Alexanders opvolger Arrhidaïos geslagen. Deze zilveren drachmen of tetradrachmen hadden op de kopzijde de afbeelding van een naar rechts kijkende en baardloze Herakles met de Nemeïsche leeuwenhelm. Op de beeldzijde stond een afbeelding van een zittende naar linkskijkende Zeus, de zogenaamde Aëtrophoros, met op zijn uitgestrekte arm een adelaar en de tekst *Philippou*, de koningsnaam van Arrhidaïos, of als het om een Alexandrische munt ging *Aleksandrou*.¹¹³

Opvallend is dat ondanks zijn zeer sterke positie vanaf 320 v.Chr. Antigonos dat niet laat terugkomen in de muntslag. Antigonos was immers op dat moment heerser over het grootste deel van Alexanders rijk en profileerde zich als koning van Azië en opperbevelhebber van de oostelijke legers.¹¹⁴ Er zijn echter op de munten geen verwijzingen naar deze posities.

Door de gelijkenissen van Alexander de Grote met Herakles werden ze nog wel eens met elkaar verwisseld. Zelfs zo erg dat op de sarcofaag van Abdalonumos, satraap van Sidon, een beeltenis van 'Alexander' staat, gekopieërd van een van zijn munten, maar op de kopzijde van de munt staat niet Alexander maar toch echt Herakles.¹¹⁵

In de tweede periode van zijn regering zien we een numismatische verandering. Rond 306 v.Chr. liet Antigonos een nieuwe zilveren tetradrachme slaan. De afbeeldingen op deze munten bleven hetzelfde: Herakles en Zeus waren nog steeds te zien op respectievelijk de kop- en beeldzijde. De tekst was wel veranderd. Niet langer stond daar ofwel Alexander of een van Alexanders legitieme opvolgers. Er stond nu *Basileos Antigonou* oftewel 'van koning Antigonos'. Er is dus een grote mate van continuïteit te zien tussen de Alexandrische munten en de munten van koning Antigonos. Een mogelijke verklaring voor deze continuïteit heeft te maken met het doel van muntslag voor Hellenistische vorsten. Het overgrote deel van het geld was immers bedoeld als soldij voor de soldaten. Zij kwamen dus ook het meest in contact met de afbeeldingen op de munten. Als generaals van Alexander hadden de diadochen een enorm prestige opgebouwd.¹¹⁶ Daarom zou de connectie met Alexander bijzonder belangrijk zijn en blijven.

Vermeldenswaard is verder nog een bijzonder type munt, een gouden stater geslagen in de rijke stad Abydos aan de Egeïsche Zee, evenals ook in Lampsakos en Babylon. Op deze munt stond op de kopzijde het gehelmde hoofd van Athene en op de beeldzijde de overwinningsgodin Nikè met een lauwerkrans. De waarschijnlijke periode van het slaan van de Antigononidische variant is tussen 310-301 v.Chr.

¹¹³ Volgens verschillende auteurs zou de afbeelding op de beeldzijde ook kunnen verwijzen naar Baäl. Zie hiervoor: Thonemann, *The hellenistic world*, 13; Davis, *The hellenistic Kingdoms*, 33.

¹¹⁴ Davis, *Hellenistic kingdoms*, 138.

¹¹⁵ Thonemann, *The hellenistic world*, 148.

¹¹⁶ Remco Bruijnje, 'Pyrrhus van Epirus, macht en politiek' (masterscriptie, Gent, 2013), 60.

Deze munt is waarschijnlijk geslagen ter ere van de overwinning van Antigonos op Kassandros rond 307 v.Chr. Antigonos en Demetrios werden toen, zoals we hebben gezien, de bevrijders van Griekenland. Het belang van deze munt is terug te zien in het gekozen edelmetaal, namelijk goud. In principe waren deze munten bedoeld als herdenkingsmunt, ze waren immers veel waard.¹¹⁷

Dit type munt werd ook al eerder geslagen door Alexander de Grote. Op het hoofd van Athene staat een Korintische helm. Dit is een verwijzing naar de Korintische bond waarvan Alexander bij leven *hegemon*, de leider, was. De overwinningsgodin Nikè draagt een lauwerkrans en op de munt staat verder nog een scheepsmast. Dit refereert aan de grote overwinning van de Atheners op de Perzen in de slag bij Salamis in 480 v. Chr. Met deze munt trachtte Alexander waarschijnlijk zijn soms moeilijke relatie met de Griekse steden en met name Athene te verbeteren.¹¹⁸

Men kan dus over deze eerste periode zeggen, dat de diadochen nog niet veel veranderden aan het type munt dat al in de tijd van Alexander de Grote werd geslagen. De politieke instabiliteit zou dit waarschijnlijk niet hebben toegelaten.¹¹⁹ Zoals we hebben gezien in een eerder hoofdstuk was er in deze periode al wel sprake van consolidatie van de macht door Antigonos op andere terreinen.

Toen Antigonos zich eenmaal tot koning had uitgeroepen, deed hij, zoals gezegd, een bescheiden aanpassing aan de munten die hij liet slaan. Nog steeds stond Herakles op de kopzijde en Zeus op de beeldzijde. Alleen stond er nu op de beeldzijde *Basileos Antigonou*. Ondanks deze bescheiden aanpassing is het desalniettemin niet onbelangrijk. Het bevestigde enerzijds de link met Alexander door de afbeeldingen niet te veranderen, maar anderzijds legde het de nadruk op Antigonos als koning door het er prominent op te zetten. Er was overigens wel een diadoche die veel verder ging in de personalisering van zijn munten.

Deze diadoche was Ptolemaios. Hij liet rond 305 v.Chr. zijn eigen beeltenis op de munten zetten. Deze aanpassing is vele malen groter dan de aanpassingen van de Antigonos of welke diadoche dan ook. Volgens Diodoros Sikeliotes wilde Ptolemaios eigenlijk altijd al koning van Egypte worden.¹²⁰

Met de dood van Antigonos is de mogelijke generatiekloof niet verder door te trekken. Deze generatiekloof is de kloof tussen aan de ene kant de oude generaals, zoals Antipater, Perdikkas en Antigonos en aan de andere kant de jonge generaals van Alexander, zoals Lusimachos, Seleukos en Ptolemaios. De oude generaals waren immers allen overleden en van hen had alleen Antigonos zich tot koning kunnen uitroepen.

¹¹⁷ Thonemann, *The hellenistic world*, 128.

¹¹⁸ Dahmen, *The Legend of Alexander*, 108. Dahmen refereert hier aan de moeilijke relatie van Alexander en de Griekse steden. Zij waren immers tweemaal op rij verslagen, door eerst Philippos en daarna Alexander. Bij de verovering van het Perzische Rijk begon Alexander zich meer te gedragen als wreker van de Grieken. Hij bevrijdde na de slag bij de Granikos de Griekse steden aan de Lydische kust. Zie hiervoor: Davis, *Hellenistic Kingdoms*, 19.

¹¹⁹ Dahmen, *The Legend of Alexander*, 48.

¹²⁰ Diodoros Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, 18.39.5.

Er waren dus rond de eeuwwisseling geen diadochen meer die onder Philippos II hadden gediend. Dit bemoeilijkt een eventuele uitspraak over een spiegeling van Antigonos aan enerzijds Philippos of anderzijds aan Alexander wat betreft koningschap.

Wat we wel weten is dat Demetrios Poliorketes, Antigonos' zoon, rond 295 v.Chr. ook zijn eigen beeltenis op de munten liet zetten, met aan de kopzijde zijn eigen gezicht inclusief kleine stierenhoorn en het blauwe diadeem van de Perzische koningen. Op de beeldzijde van deze munt stond Poseidon met drietand afgebeeld. Het blauwe diadeem verwees naar zijn vader Antigonos die zich tot koning van Azië had uitgeroepen en Poseidon is een verwijzing naar zijn overwinning op Ptolemaios bij de slag bij Salamis in 306 v.Chr.¹²¹

Rond de eeuwwisseling begonnen in navolging van Ptolemaios en Demetrios ook Lusimachos en Seleukos met het slaan van munten met hun eigen beeltenis erop. Allen refereerden zij aan hun eigen daden op de munten. Wat opvalt is de gelijkenis in vorm van de munten ten opzichte van de eerdere munten van Alexander. Nog steeds staat er op de kopzijde een gezicht gericht naar rechts en op de beeldzijde een godheid. Bovendien zijn er nog steeds zeer duidelijke verwijzingen naar Alexander de Grote.

Als we de munt van Demetrios als voorbeeld nemen, zijn de gelijkenissen overduidelijk. Alexander presenteerde zich als zoon van Zeus Ammon. Demetrios presenteerde zich op zijn beurt, door zijn sterke vloot, als zoon van Poseidon. Ook wat betreft uiterlijk spiegelt Demetrios zich aan Alexander. Dit is het duidelijkst terug te zien in de typische Alexandrische krullen, waarmee ook Demetrios zich laat afbeelden. Deze overeenkomsten zijn typisch voor deze eerste generatie koningen. Allen hebben ze een nauwe band met de munten van Alexander, maar ze leggen hierbij wel de nadruk op hun eigen daden en goddelijke verbintenissen.

Voor zover bekend is er geen munt met de beeltenis van Antigonos Monophtalmos. Daarom is het merkwaardig dat de historicus Samama beweert dat die er wel zijn.¹²² Samama baseert deze uitspraak op *Naturalis Historia* het magnum opus van Plinius de Oudere. Hierin staat inderdaad dat Antigonos zijn éénogigheid probeerde te verbergen, of tenminste op beeltenissen er geen nadruk op wilde leggen.¹²³ Plinius heeft het echter uitsluitend over de schilderijen van de beroemde schilder Apelles van Kos. Munten komen in dit stuk van Plinius helemaal niet naar voren.

¹²¹ Davis, *Hellenistic Kingdoms*, 117.

¹²² Evelyn Samama, 'A king walking with pain' in: Christian Laes, Chris Goodey, M. Lynn Rose (red.), *Disabilities in Roman Antiquity: disparate supplements a capite ad calcem*, (Antwerpen, 2011), 231-249, alhier 242.

¹²³ Plinius, *Naturalis Historia*, 35.90.

Apelles van Kos heeft Antigonos meermaals geschilderd. Hij schilderde bijvoorbeeld ook een ruiterportret van Antigonos, waarbij Antigonos zijn paard aan de hand meevoert.¹²⁴ Ook schilderde hij een portret van hem dat te vinden was in het Asklepieion van Kos.¹²⁵ Dit werk was volgens Plinius zeer beroemd, mede omdat Apelles daar deed voorkomen dat Antigonos niet, zoals in werkelijkheid, zijn oog miste, maar juist het gedeelte van de schildering ontbrak waar Antigonos' oog had moeten zijn.¹²⁶ Beide werken zijn verloren gegaan.

Overigens was Apelles niet de enige kunstenaar die werd ingehuurd door Antigonos. Ook Protegenes, een concurrent van Apelles, werd door Antigonos gevraagd om een portret van hem te maken.¹²⁷ Tot slot werden er ook nog beelden van Antigonos en Demetrios geplaatst op de Agora in Athene. Daar stonden zij naast godheden als Athene en Apollo en Atheense helden, zoals de mythische Theseus en beroemde generaal Miltiades.¹²⁸ Hiermee werden Antigonos en Demetrios titulaire goden voor de stad Athene.¹²⁹ Ook in andere steden, zoals bijvoorbeeld Olympia, Rhodos en Delphi, werden beelden ter ere van Antigonos opgericht.¹³⁰ Al deze beelden en schilderijen zijn helaas verloren gegaan. Lange tijd werd er gedacht dat ook Antigonos op een sarcofaag stond afgebeeld, namelijk de eerder genoemde sarcofaag van Abdalonumos. Daarop zou hij de ruiter zijn met de Boeotische helm half over zijn gezicht om zijn éénogigheid te verbergen.¹³¹ Tegenwoordig weten we dat dat niet mogelijk is, omdat de sarcofaag een representatie is van de slag bij de Issos in 333 v.Chr., waarbij Antigonos niet aanwezig was geweest.¹³² We hebben dus heden ten dage geen beeltenis van Antigonos Monophthalmos.

Antigonos deed ook nog schenkingen aan allerlei heiligdommen in de steden van zijn rijk, waarmee hij de bevolking van de desbetreffende stad voor zich trachtte te winnen.¹³³ Ook liet Antigonos in 314 v.Chr. een religieus festival ter ere van de Delische Apollo organiseren. Dit festival is naar hem vernoemd, namelijk de Antigoneia.¹³⁴ Tot slot moet nogmaals de proclamatie van Turos genoemd worden.¹³⁵

¹²⁴ Plinius, *Naturalis Historia*, 35.96.

¹²⁵ Strabo, *Geographika*, 14.657.

¹²⁶ Plinius, *Naturalis Historia*, 35.90.

¹²⁷ Plinius, *Naturalis Historia*, 35.106.

¹²⁸ Claire Cullen Davinson, *Pheidias: The Sculptures & ancient sources Volume I* (Londen, 2009), 303.

¹²⁹ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 111

¹³⁰ Voor Olympia: Pausanias, *Hellados Periegesis*, 6.11.1; voor Rhodos: Diodorus Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, 20.93.6; voor Delphi: Pausanias, *Hellados Periegesis*, 10.10.2.

¹³¹ Jean Charboneaux, 'Antigone le Borgne et Démétrios Poliorcète sont-ils les figurés sur le sacrophage d'Alexandre?', *La Revue des arts* 2 (1952), 219-223.

¹³² Billows, *Antigonos the One-Eyed*, 9.

¹³³ G.R. Meijering, *Koning stad en heiligdom; Miletos en Didyma in de totstandkoming van de Hellenistische koninkrijken 334-281* (Utrecht 2010), 2.

¹³⁴ Ibidem, 1.

¹³⁵ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 81

Antigonos onderscheidde zich daarmee van de andere diadochen en met name van Kassandros. Dit zijn enkele van de schaarse epigrafische bronnen waarin Antigonos genoemd wordt.¹³⁶

Men kan door de analyse van de muntslag, epigrafie en beeldende kunst van Antigonos Monophthalmos een aantal conclusies trekken. Meer dan de andere, jongere, diadochen hield Antigonos vast aan de muntslagtraditie van Alexander. Zelfs toen hij veruit de machtigste van hen was, kwam dat niet terug in zijn munten. Pas in 306 v.Chr. paste hij de tekst op de munten aan door er *Basileos Antigonou* op te laten zetten. Ook de gouden stater die ter ere van de overwinning op Kassandros in Griekenland werd geslagen, verwees direct terug naar een eerdere munt van Alexander. In de muntslag van Antigonos is er dus grote mate van continuïteit te zien met Alexander. Door zijn dood in 301 v.Chr. weten we niet of hij uiteindelijk het voorbeeld van Ptolemaios, dat wil zeggen de eigen beeltenis op de munt, zou hebben gevolgd. Antigonos' zoon Demetrios, die niet zoveel prestige had als zijn vader, deed dit in ieder geval wel. Hier lijkt dus sprake van een kloof tussen de oudere Antigonos en de jongere diadochen zoals Ptolemaios en Seleukos, die opgroeiden in een wereld gedomineerd door Alexander.

Wat wel zeker is, is dat Antigonos in de epigrafie en beeldende kunst probeerde de bevolking voor zich te winnen. Bijvoorbeeld in de door Antigonos opgezette Antigoneia en de proclamatie van Turos. Daarmee is er dus in de periode 323-301 v.Chr. sprake van consolidatie binnen het Antigonidische rijk.

¹³⁶ Champion, *Antigonos the One-Eyed*, 180.

Conclusie:

Na de dood van Alexander de Grote begon de zeer gewelddadige periode van de Diadochenoorlogen. Generaals die samen onder Alexander en diens vader Philippos II hadden gevochten, bestreden elkaar nu, vaak letterlijk, tot de dood. In naam bewaarden zij hun gebieden voor Alexanders opvolgers, maar het is duidelijk dat zij hun eigen belang vrijwel altijd voorop stelden. Zo ook Antigonos Monophthalmos, die als staatsman en ervaren generaal veel vroegere strijdmakkers aan zich wist te binden of te verslaan. Zo groeide Antigonos uit tot de machtigste diadoche. In dit werkstuk stond het beeld dat Antigonos in zijn regeerperiode over zichzelf creëerde centraal. Dit is geanalyseerd aan de hand van munten, inscripties, beeldende kunst en de antieke auteurs.

De antieke auteurs zijn niet eensgezind in hun oordeel over Antigonos. Enerzijds wordt hij als machtswellusteling afgeschilderd, anderzijds benadrukken ze Antigonos' goede verstandhouding met zijn soldaten en zijn zoon Demetrios. Hij deelde, zoals het een goede veldheer betaamt, in de ontberingen op de lange marsen en hij vertrouwde Demetrios, tot het bittere einde, onvoorwaardelijk. Dit positieve beeld is ook door de grote Romeinse schrijvers Cicero en Seneca overgenomen.

Het behouden van Macedonische waarden, waarmee Antigonos was opgegroeid, speelde een belangrijke rol in zijn regeerperiode. Dit beginsel is dan ook terug te zien in de muntslag en de beeldende kunst. Antigonos stapte pas na het aannemen van de koningstitel in 306 v.Chr. af van de traditionele muntslag. Andere jongere diadochen waren al eerder begonnen met het plaatsen van de eigen beeltenis op de munten. Antigonos heeft dat, voor zover wij weten, tot zijn dood niet gedaan. Ook op zijn ruitersportret liep hij naast zijn paard en zat hij er niet, als een veroveraar, bovenop. Van de verering die hij kreeg van anderen, zoals de status als titulaire god, maakte Antigonos, anders dan Alexander, geen gebruik. Mogelijk wilde hij de *hubris*, die kenmerkend was voor Alexander, vermijden.

Antigonos richtte zich in zijn bestuur en uiteindelijke koningschap vooral op het westelijke Griekse deel van zijn gebied. In 313 v.Chr. benoemde hij zichzelf bij de proclamatie van Turos tot 'bevrijder van de Grieken'. Daarmee kwam zijn visie overeen met de visie van Philippos die, voordat hij werd vermoord, ook het Griekse deel van het Perzische Rijk wilde veroveren. Aan de hand van inscripties weten we dat Antigonos in het westelijke deel van zijn rijk zijn macht consolideerde en de bevolking aan zich bond door giften en religieuze festivals. Ook vergat hij zijn *philoï* niet en gaf aan hen belangrijke posten. Loyaliteit werd, net als bij Alexander en de diadochen, altijd beloond. Antigonos voorkwam dynastieke problemen, anders dan Alexander, door zijn zoon Demetrios in 306 v.Chr. tot medekoning te kronen.

Toen Antigonos sneuvelde aan de Issos in 301 v.Chr. werd het Antigonidische Rijk verdeeld onder de andere diadochen. Achteraf heeft het rijk van Antigonos niet lang bestaan, hierdoor heeft hij in de literatuur vaak geen prominente plaats gekregen. Antigonos is echter juist relevant in de bestudering van de hellenistische periode, omdat hij, als laatst overgebleven oude Macedonische generaal, als eerste een hellenistisch koninkrijk wist te creëren, waarin hij de succesvolle elementen van het koningschap van zowel Philippos als Alexander combineerde.

Appendix I Munten:

Zilveren Drachme (4.28 gram), geslagen in Abydos tussen 323-317 v.Chr. Geslagen in naam van Alexander de Grote. Op de kopzijde Herakles met leeuwenhelm, op de beeldzijde een zittende Aëthophoros Zeus met de tekst ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ (Aleksandrou).¹³⁷

Zilveren Tetradrachme (17.0 gram), geslagen in Babylon tussen 323-317 v.Chr. Geslagen in naam van Philippos III Arrhidaios. Op de kopzijde Herakles met leeuwenhelm, op de beeldzijde een zittende Aëthophoros Zeus met de tekst ΦΙΛΙΠΠΟΥ (Philippou).

¹³⁷ Alle munten (behalve de 'koning Antigonos munt') zijn te zien op coinarchives.org [geraadpleegd op 8-1-17]
:

Zilveren Drachme (gewicht onbekend), onbekende vindplaats. Geslagen in naam van koning Antigonos. Op de kopzijde Herakles met leeuwenhelm, op de beeldzijde een zittende Aëthrophoros Zeus met de tekst *ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ* (Basileos Antigonou).¹³⁸

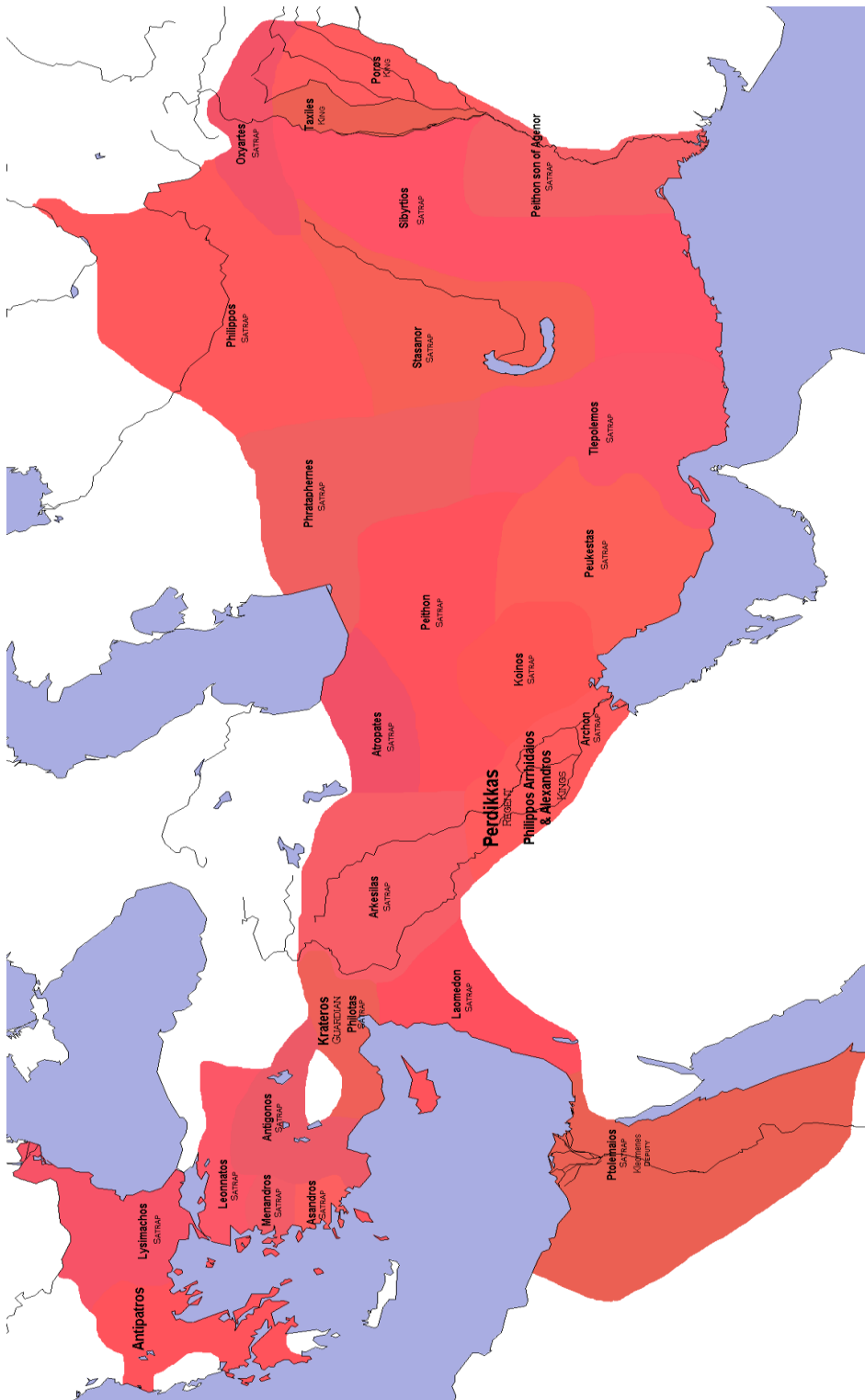
Gouden Stater (8.56 gram), geslagen in Lampsakos. Geslagen tussen 310-301 v.Chr. Geslagen in naam van Alexander de Grote. Op de kopzijde het gehelmd Athene, op de beeldzijde de overwinningsgodin Nikè met de tekst *ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ* (Basileos Aleksandrou).

¹³⁸ Deze zeldzame munt komt uit het boek van: Zander Klawans, *An outline of Ancient Greek Coins* (Wisconsin, 1964), 184. De afbeelding komt van de website: <http://snible.org/coins/guide/31.html>. Deze website heeft de afbeeldingen uit het werk van: Barclay Head, *A Guide to the Principal Gold and Silver Coins of the Ancients from circa BC 770 to 1 AD* (1881). Dit werk baseerde zich op de Griekse munten collectie van het British Museum.

Zilveren Tetrachme (17.31 gram), geslagen in Amphipolis. Geslagen tussen 298-288 v.Chr. Geslagen in naam van koning Demetrios. Op de kopzijde de beeltenis van Demetrios, op de beeldzijde de staande god van de zee Poseidon met de tekst ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (Basileos Dèmètriou).

Appendix II Kaarten:

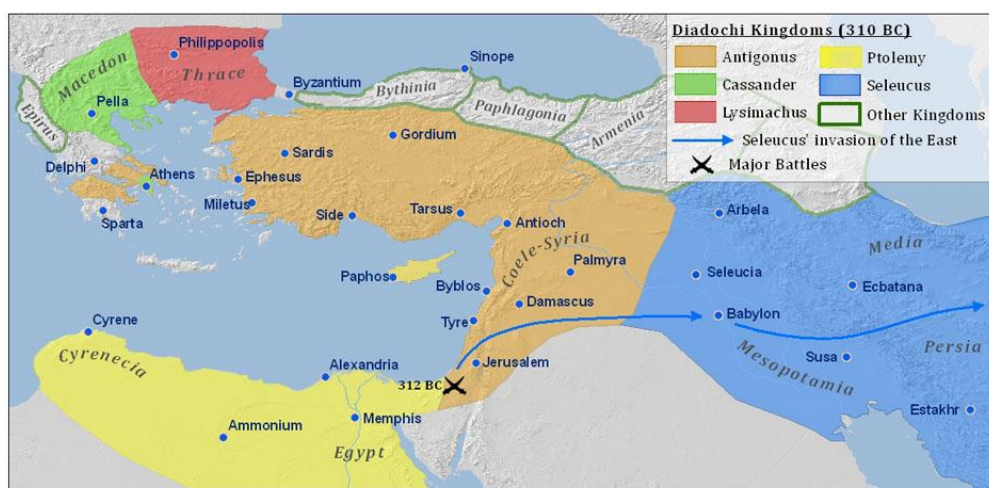

Afbeelding 1: Verdeling van het rijk na de dood van Alexander de Grote in 323 v.Chr.¹³⁹

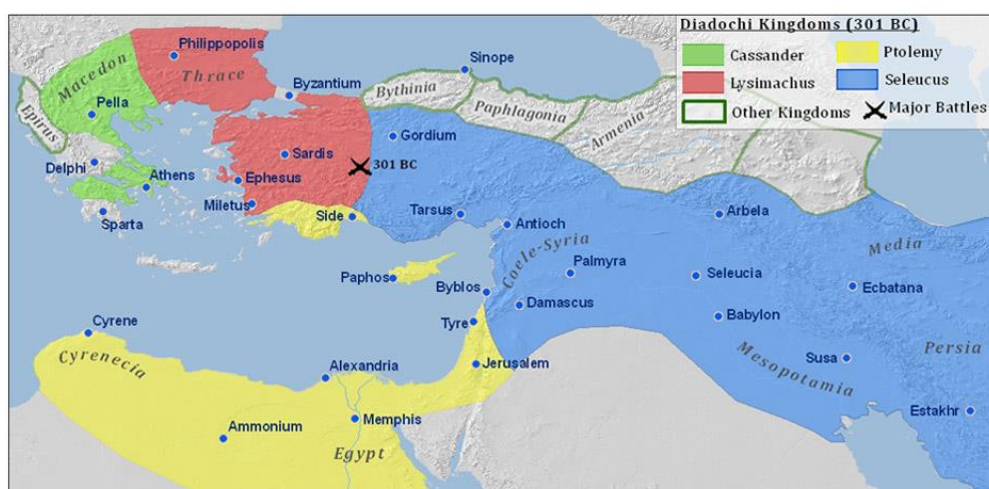
¹³⁹ Bewerking van de kaart te vinden op: <http://www.zonu.com/fullsize-en/2009-12-30-11519/Satrapies-in-the-Macedonian-Empire-323-BC.html> [geraadpleegd op 8-1-17].

Afbeelding 2: Overzicht van de gebieden, na de herverdeling van Triparadeisos en Antigonos' campagne tegen Eumenes.¹⁴⁰

Afbeelding 3: Overzicht van de gebieden na de Derde Diadochenoorlog en de Babylonische Oorlog.

Afbeelding 4: Overzicht van de gebieden na de Vierde Diadochenoorlog en de dood van Antigonos Monophthalmos in de slag bij de Ipsos.

¹⁴⁰ Alle kaarten over de diadochenperiode via: <http://explorethemed.com/Diadochi.asp?c=1> [geraadpleegd op 8-1-17].

Appendix III Tijdlijn:

- 382 v.Chr.: Geboorte Antigonos Monophthalmos.
- 359 v.Chr.: Troonsbestijging Philippos II.
- 340 v.Chr.: Volgens Ploutarchos verliest Antigonos in het beleg van Perinthos zijn oog.
- 336 v.Chr.: Moord op koning Philippos II.
 Troonsbestijging Alexander de Grote.
- 334 v.Chr.: Alexander de Grote begint aan zijn veroveringstocht.
- 333 v.Chr.: Alexander de Grote benoemd Antigonos tot satraap van Phrugia.
- 323 v.Chr.: Dood Alexander de Grote te Babylon.
- 322 v.Chr.: Verovering van Kappadokia door Perdikkas en Eumenes.
 Vlucht Antigonos naar Macedonië.
 Uitbreken Eerste Diadochenoorlog.
- 321 v.Chr.: Rijksverdeling van Triparadeisos.
 Einde Eerste Diadochenoorlog.
- 319 v.Chr.: Dood Antipatros.
 Uitbreken Tweede Diadochenoorlog.
- 317 v.Chr.: Moord op koning Arrhidaïos door Kassandros.
- 316 v.Chr.: Slag bij Gabiene tussen Antigonos en Eumenes.
- 315 v.Chr.: Executie van Eumenes door Antigonos.
 Einde Tweede Diadochenoorlog.
- 314 v.Chr.: Uitbreken Derde Diadochenoorlog.
- 313 v.Chr.: Proclamatie van Turos.
- 312 v.Chr.: Slag bij Gaza tussen Demetrios en Ptolemaïos.
- 311 v.Chr.: Herovering Syrië door Antigonos en Demetrios.
 Einde Derde Diadochenoorlog.
 Begin Babylonische Oorlog.
- 309 v.Chr.: Moord op koning Alexander IV door Kassandros.
 Einde Babylonische Oorlog.

- 307 v.Chr.: Demetrios verovert Athene.
Begin Vierde Diadochenoorlog
- 306 v.Chr.: Slag bij Salamis te Cyprus tussen Demetrios en Ptolemaios.
Antigonos wordt tot koning gekroond.
Antigonos kroont Demetrios tot mede-koning.
Mislukte invasie Egypte door Antigonos en Demetrios.
- 305 v.Chr.: Begin beleg van Rhodos onder leiding van Demetrios.
- 304 v.Chr.: Einde beleg van Rhodos.
- 301 v.Chr.: Slag bij de Ipsos; dood Antigonos Monophthalmos.
Einde Vierde Diadochenoorlog.
Antigonidische Rijk valt uiteen.

Bibliografie:

Bronnen:

- Arrianos van Nikomedia, *Ta met' Alexandron*, Teubner ed. A. Roos, (Leipzig, 1907).
- Cicero, Marcus Tullius, *Brutus*, Loeb Classical Library 1939, G. Hendrickson (Londen, 1962).
- Cicero, Marcus Tullius, *De Officiis*, Cambridge University Press, Walter Miller (Cambridge, 1913).
- Diodoros Sikeliotes, *Bibliothekè Historikè*, Loeb Classical Library 1954, Russel Geer, deel 10 (Londen, 1954).
- Justinus, *Historiae Philippicae*, Otto Seel (Stuttgart, 1972).
- Nepos, Cornelius, *De Viris Illustribus*, Loeb Classical Library 1929, John Rolfe (Londen, 1984).
- Pausanias, *Hellados Periegesis*, Loeb Classical Library 1935, W. Jones, deel 4 (Cambridge, 1935).
- Ploutarchos, *Bioi Paralleloi*, Loeb Classical Library 1914, Bernadotte Perrin, deel 9 (Londen, 1920).
- Ploutarchos, *Ethika*, Loeb Classical Library 1927, Harold North Fowler, deel 10 (New York, 1936).
- Plinius, Gaius 'Maior', *Naturalis Historia*, Taylor and Francis ed. John Bostock, (Londen, 1855).
- Poluainos, *Strategemeta*, Richard Shepard (Londen, 1793).
- Polubios, *Historiai*, Loeb Classical Library ed. Evelyn Shuckburgh (New York, 1889).
- Seneca, L. Annaeus, *De Ira*, Heinemann ed. John W. Basore (New York, 1928).
- Strabo, *Geographica*, Teubner ed. A. Meineke (Leipzig, 1877).

Literatuur:

- Anson, Edward, *Eumenes of Cardia: a Greek among Macedonians* (Leiden, 2015).
- Bilde, Per, *Aspects of Hellenistic Kingship*, (Aarhus, 1996).
- Billows, Richard, *Antigonos the One-Eyed* (Californië, 1990).
- Bosworth, A.B., *The legacy of Alexander; politics, warfare and propaganda under the successors* (Oxford, 2002).
- Bruijnje, Remco, 'Pyrrhus van Epirus, macht en politiek' (masterscriptie, Gent, 2013).
- Bueno de Mesquita, Bruce, *The Dictator's Handbook: Why bad behaviour is almost always good politics* (New York, 2011).
- Buraselis, Kostas, *Das Hellenistische Makedonien und die Ägäis: Forschungen zur Politik des Kassandros und der drei ersten Antigoniden im Ägäischen Meer und in Westkleinasien* (München 1982).
- Champion, Jeff, *Antigonos the One-Eyed Greatest of the Successors* (Barnsley, 2014).

Charboneaux, Jean, 'Antigone le Borgne et Démétrios Poliorcète sont-ils les figurés sur le sacrophage d'Alexandre?', *La Revue des arts* 2 (1952).

Dahmen, Karsten, *The Legend of Alexander the Great on Greek and Roman Coins* (New York, 2007).

Davis, Norman, Kraay, Colin, *The Hellenistic Kingdoms: Portrait Coins and History* (Londen, 1973).

Davinson, Claire Cullen, *Pheidias: The Sculptures & ancient sources Volume I* (Londen, 2009).

Derow, Peter, *Greek historic documents, The hellenistic period* (Californië, 2004).

Eckhardt, Benedikt, Martin, Katharina, *Geld als Medium in der Antike* (Berlin, 2011).

Grainger, John D., *Alexander the Great Failure* (Londen, 2007).

Gruen, Erich, *Images and ideologies: Self-definition in the Hellenistic World* (Berkeley, 1993).

Hornblower, Jane, *Hieronymus of Cardia* (Oxford 1981).

Klawans, Zander, *An Outline of Ancient Greek Coins* (Wisconsin, 1964).

Kurht, Amerlie, *Hellenism in the East* (Berkeley, 1987).

Meijering, G.R., *Koning stad en heiligdom; Miletos en Didyma in de totstandkoming van de Hellenistische koninkrijken 334-281* (Utrecht 2010),

Samama, Evelyne, 'A king walking with pain' in: Christian Laes, Chris Goodey, M. Lynn Rose (red.), *Disabilities in Roman Antiquity: disparate supplements a capite ad calcem*, (Antwerpen, 2011), 231-249.

Seibert, Jakob, *Das Zeitalter der Diadochen* (Darmstadt, 1983).

Thonemann, Peter, *The Hellenistic World: Using Coins as Sources* (Cambridge, 2015).

Wehrli, Claude, *Antigone et Démétrios* (Geneve 1968).